

Suicide Wrong

Fyrr vóru tað tey, ið hongdu seg, skutu seg, druknaðu seg, ella ætlaðu at gera tað, ið ikki vóru í ordan. Nú eru tað tey, sum halda hetta vera skeivt, ið ikki eru í ordan—go figure!

Sjálvmorð er ikki ein ferðsluvanlukka. At gera enda á sær tekur til viðgerðar væl ógvusligari spurningar enn hvat eitt bilkrassj við fatalum konsekvensum nakrantíð kann.

Í slóðbrótandi verkinum Le Suicide vísti Émile Durkheim á, at sosialt kontroll og tilknýti minskar um “hugin” at myrða seg sjálvan.

Í dag kalnar frælsi burtur í einum óhugnaligum tempo. Frælsi er nú tað, fummislig politisk ideologi bestemmar seg fyri.

Dømini eru fjølmment, men tað er í samleikapolitikki, ovurumsorgan og kulturpolitiskum erkvisni, at frælsi kennir sviðan. Óvanin, ansaleyst at javnseta virðini hjá minnilutum við meirilutans, hevur styrkt eina offurmentan, har áhugamálini hjá øllum “máttleysum” bólkum trumfar hasi hjá máttmiklum. Eitt feskt dømi, post-Charlie Hebdo: ein lóg fyri muslimar, ein onnur fyri øll onnur.

Mishepnadur doktrinir hevur eitt navn. Multikulturalisma. Hon prædikar, at tey máttleysu eru serliga veik, altíð hava rætt, kunnu ikki gera nakað skeivt, at vit altíð mugu lurta við nærlagni og, til síðst, akta. Tað er okkum álagt at nikka uttan íhald, og helst í eitt so ríkiligt mát, at vit enda við at taka synd í hesum kategoriseraðu einstaklingum nú so ruddaðir fyri sjálvsáliti, at teir og tess treytaleysu stuðlar trúgva sínum egna bullshitti.

Akkurat hetta kemur kanska best til sjóndar í sjálvmorðshugsandi fólki. At tað nú er á teimum, ið taka lív, heldur enn lívið og tey, ið eftir sita í óafturtakandi døpurhuga, fokusíð er á. Bæði teimum, ið meina tað, og klára tað, og teimum, ið ikki klára tað; men eisini teimum, ið ikki meina tað, men klára tað, ella tibetur ikki klára tað.

So eitt er at institutionalisera frælsi og, fyri ein part, órættvísi, men hetta er at relativisera rættleika og lívið, tí vit eru ov veik at hava eina meining um grundleggjandi viðurskifti, um menniskjað og frælsi. Setur tú fyrst spurnartekn um henda forrættindakenda samkensluhugburð veittur hesum alt mektigari minnilutariðili, tað verður seg samkyndum ella muslimum, fuck!, tá verður tú útspiltur og flokkaður sum homofobiskur rasistur. Og, yvirhøvur, bara heilt forbannað trongskygdur og ótolerantur—hvat ikki er serliga feitt at vera. Vísir tú so á, at sjálvmorð er skeivt, double-fuck!

Men hví er sjálvmorð so skeivt? Tá eg var ordiliga ungur, minnst eg,

tosaði ongin um hetta. Sjálvmorð var bannhalgað øki. Tó visti tú, at tað, at forgera sær, er ikki í lagi. Spola fram nøkur ár, og nú er tað bannhalgað øki at hava eina meining um sjálvmorð. Og ert tú av tí áskoðan, at tað aldri, óansæð hvat, er ok at taka seg sjálvan av døgum, iðan, tá ert tú ein harðhjartaður og samhugafátækur fani. Ein samkensluloysingur.

Fyri ikki so langari tíð síðan var sjálvmorð nevnliga hildið at vera ræðuliga skeivt. Tað var hildið at vera nihilistiskt og niðurbrotandi. Ikki bara fyri sjálvdrápsfólkið, familju og vinir, men samfelagið, sum sjálvtyningin jú innast inni er er eitt ófantaligt ego-álóp ímóti. Ikki longur. Nú ræður ein relativisma, ein luftalsligur sannleiki, har vit aldri mugu fordøma, altíð forstanda. Hon fær viðvind av beinraknu máliskuni “at skilja er at fyrigeva alt”, og rínur sostatt ikki við hasi, ið partú hava tørv á at profilera seg sjálvan við at lurta alspenst eftir brotsmanninum, “skilja” hópdrápsmannin, skilja, ja, Breivik, ið—um nakað—er eitt multi-kulturelt úrslit.

(Tak hasa absurdu tráanina eftir mentanarligum samleika, Breiviksa langtan eftir at reisa ein múr rundanum sín ímyndaða samleika, soleiðis at hesin aldri verður hóttur av útvortis kreftum; síðani samanber við ynskið hjá islamumberandi vinsturvonginum, har øll kunnu kroystast í óbroytiligar kulturkassar, friir fyri modernisering, fólkaræðisligari borgaraskoldu og religiøsari avhoyring, og vardir fyri spott og vanvirðing—hetta er alt rein og skær multikulturalisma!).

So er eisini við uppmerksemissøkjandi sjálvmorðskandidatum, ið fáa presiss tað: uppmerksemi. Óivað fyri at vísa seg í einum bleytum og pappírs-akademiskum ljósi er tað nú so, at samfelagið sær eina moralska dygd í tí “at forstanda”, óansæð hvussu skeivt tað er. Og ongastaðni meiri enn í poppmanagement-stýrda KvF, ið upp á gjøt verjir minnilutar, right-on politikarar og ekspertar samtíðis við, at tað ókeyppis og systematiskt roynir at teppibumba

kristni og borgaraskapin.

Tá ið samfelagið fær spurningin, “men er tað skeivt at taka seg sjálvan av døgum?”, svarar tað “øh... kanska, kanska ikki, vit vita heldur ikki, hví hann gjørdi tað, hvussu ringt hann hevði tað. Lat okkum ikki døma”.

At vit ikki longur eru før fyri at hava eina greiða meining um sjálvmorð, ella tora tað, bleiv veruliga krystalliserað, tá Robin Williams myrði seg sjálvan. Tað, at hann ikki longur er millum okkum, er serstakliga harmiligt. Men hansara framskundaði deyði avdúkar, júst hvussu illa dámt tað er at finnast at sjálvmorði.

So tá ið eitt enskt útvarpsfólk mælti sína meining um Robin Williamsa sjálvmorð, at tað hevði “no sympathy for suicide”, fekk hann av at vita. Hann vísti á, at Williams hevði eina dóttur og spurdi, hvussu hon man hava tað, at “now she’s got to sort the arrangements out. I think it’s shocking. I really do. I have no sympathy, I’m sorry”. Privata útvarpsstøðin kendi seg noyddu at umskylda, men sensitiva og mikrostýrandi øsingarfjølðin sá blóð og kravdi, at hann fekk sekkin. Tibetur er hann enn í starvi.

Henda kúvending í hugburði til sjálvmorð er heilt serlig. Fyrr vóru tað tey, ið hongdu seg, skutu seg, druknaðu seg, ella ætlaðu at gera tað, ið ikki vóru í ordan. Nú eru tað tey, sum halda hetta vera skeivt, ið ikki eru í ordan. Fyrr var sjálvmorð átaluvurt og ómoralskt. Nú eru tað tey, ið fella dóm yvir sjálvmorð, ið fáa toyggið og hildin at vera ómoralsk.

Bestemt, vit eiga at fegnast um, at tað ikki longur er forboðið at taka sjálvmorð upp á tungu. Hinvegin orki eg ikki fyri hasi máliskuni, “tøgnin er brotin”. At totalt tiga um sjálvmorð ger bara, at tú tekur mótið frá sjálvmorðskandidatum at sækja hjálp, hvat er problematiskt. Men harifrá og at demonisera hasi, ið halda, at sjálvmorð er ein taparaútvægur, er eisini problematiskt. Tað er problematiskt, at ovurhugaða samkenslan fyri sjálvmorðsfólki er heilt blottað fyri kritikki.

Tað er problematiskt, tí tað er skilligt prógv um hvussu nógv vit skíta á sjálvt lívið. Um hvussu tað, at royna at fóta sær, at lívbjarga sær, ikki longur er virðismikið mál at seta sær. Og úrslitið av galdandi sjálvmorðsretorikki er, at sjálvmorð nú er endað sum nakað vanligt, fyri ikki at siga jaligt—hvat er problematiskt.

Jú so víst, enn sær samfelagið sjálvmorð sum nakað keðiligt nakað. So dánt. Og vit hava eina røð av hjálparfelagsskapum, ið royna at hjálpa, eisini sær sjálvmorð, men nú tosa so ríkiligt um gerningin, at teir eru endaðir við at góðskustempla sjálvmorð sum ein fatiligur útvægur. Atgongan annars er øgiliga teknisk, har orð sum “mál”, “null-hugsjón” og “heilðarætlan” fungera sum fin fakorð at gera seg upp við. Eisini her.

Men sjálvmorð er ikki tað sama sum ein ferðsluvanlukka. At gera enda á sær tekur til viðgerðar væl ógvusligari spurningar enn hvat eitt bilkrassj við fatalum konsekvensum nakrantíð kann, moralskir spurningar um sambandið millum einstaklingin og samfelagið, sosiala savningarmegi og lívsvirði. At taka sjálvfeitar fakkbólkur og skattabetaltar hjálparbólkur í álvara, kann tí lætt blíva ein avbjóðing, tá hesir koma við bláoygdum strategium desainaðar at minka um talið av sjálvmorðum. Tí meðan teir tykjast grúviliga algoystir eftir at redusera henda ólukkuliga ómoralitet við øktari psykiatri, miðstovnum, tollutum ritgerðum og sjálvpresenterandi spurnarkanningum, eru teir óhugnaliga áhugaðir í at tykta ella tiga burtur allan moralskan kritikk av hesum illverki.

Sjálvmorð sum debattevni er forferdiliga trupult, og tað er kanska uppaftur meiri trupult ikki at ljóða sum ein ósympatiskur lortendi, tekur tú ikki av fullum huga undir við øllum tí, nútímans meiningar krevja av tær at halda um evnið: nevnliga heilhugað forstáilsi av sjálvdrápsfólki og teimum, ið so ella so royna at enda sum eitt. Men uttan eina moralska støðu til sjálvmorð, meini eg, er tað púra vónleyst at veruliga skilja

Agga Niclasen:
meining@meyl.fo

hesa gerð, fyri ikki at tala um at gera kunnigt, hvussu blóðskeiv og altoyðandi hon er.

Eitt er samfelagsins óvilji at fella dóm yvir sjálvmorð. Men beinleiðis at hátíðarhalda tað, at fara við sjálvmorði sum eitt faktiskt lívsstílsval, er at geva lívinum og mannaprojektinum longutong. Beint eftir Robin Williamsa deyða søgdu fleiri, at sjálvmorð “ikki er sjálvsøkið”. Tey lögdu á bláman við at lýsa, ikki bert Robin, men fólk yvirhøvur, ið myrða seg, í serstakliga hetjudyrkandi vendingum. Og eru tey so harafturat hugdøpur, kliniskt ella ei, tá fáa lýsingarorðini totalt ravnaflog, “ófátliga djørv” og “ekstremit empatisk”. Altso, sjálvmorð kann vera nakað gott. “Føroyskur sjálvmorðsdagur!”, ja, eg bíði bert eftir Unga Tjóðveldi.

Henda áskoðan er lutvist blivin blástemplad av finsamfelagnum via “aktiva deyðshjálp” ella “rættinum at doyggja”, ið annars bara, haldi eg, kann praktiserast, um ongin er heima ella liggur fyri deyðanum í svárari pínu—hvat vit longu gera. Í nøkrum evropeiskum londum er tað, at tú ert “mettur av døgum”, ein annars vælvand vending í Føroyum, ein hævudsorsøk fyri hesum, at stytta sær lívið. Men har hon fyrr var kannað supergomlum menniskjum, verður hon nú brúkt tvørturum aldur. Ein deprimerandi misskiljing.

At vera “mettur av døgum” er ein spegilmynd av samfelagsins kryplandi og syrgiliga máta at siggja lívið, tess máta at skoða mannaættina uppá sum nakað fyríbils og forbrúkandi, nakað hópisleyst og sekundert. Har ófrælsi, eitt ógvusligt bourgeois fólilsisklima og eitt PC-kvalandi kjak ger einhvønn kritikk av, til dømis, sjálvmorði ógjørligan.

Vit liva í eini tíð, har tú og eg verða fatað sum ein byrða. Gloym eldrabyrða, vit eru nú øll, so ella so, ein byrða! Vit eru øll nøkur barnaframleiðandi og CO2-produ-serandi økosvín klár at destruera Móðir Jørð og hennara altruistisku grundrútmur. Og, forrestin, fekst tú ikki hatta seinasta tíðindaskrivið hjá